

ΟΙ ΜΥΘΟΙ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΜΑΣ

Ζάτωνα, 14 Ιουλίου 1969

Είδαμε στά προηγούμενα πώς ή ανάπτυξη του κεφαλαιοκρατικού συστήματος όδήγησε τελικά στη δημιουργία ενός υπερκέντρου –οικονομικού, πολιτικού και στρατιωτικού– γύρω από την ήγεσία των ΗΠΑ. Από την άλλη μεριά, ό περιορισμός τής προλεταριακής επανάστασης μονάχα σε μία χώρα όδήγησε –ιδιαίτερα μέ την άνοδο του Στάλιν στην κορυφή τής έξουσίας– στη συγκέντρωση του διεθνούς κομμουνιστικού κινήματος γύρω από τό ΚΚΣΕ. Στη συνέχεια, μετά τή δημιουργία του παγκόσμιου σοσιαλιστικού στρατοπέδου, ό συγκεντρωτισμός αυτός επεκτάθηκε από τά κόμματα στά κράτη. Άκόμα και σήμερα, δηλαδή ύστερα από την «άνεξαρτητοποίηση» τής Γιουγκοσλαβίας, τής Κίνας και τής Άλβανίας και την «ήμιανεξαρτητοποίηση» τής Κούβας και τής Ρουμανίας, τό αναμφισβήτητο υπερκέντρο –οικονομικό, πολιτικό και στρατιωτικό– του σοσιαλιστικού κόσμου παραμένει ή Σοβιετική Ένωση, τής όποίας ή ήγεσία άποτελεί τό κέντρο των αποφάσεων του σοσιαλιστικού στρατοπέδου, άκριβώς όπως ή ήγεσία των ΗΠΑ άποτελεί τό κέντρο των αποφάσεων του κεφαλαιοκρατικού κόσμου. Μέ άλλα λόγια, ή σημερινή διεθνής κατάσταση χαρακτηρίζεται από: α) τόν περιορισμό –ή τήν έξαφάνιση– του κυριαρχικού και ούσιαστικού ρόλου των διαφόρων έθνων στη διαμόρφωση τής διεθνούς πολιτικής και β) τόν υπερσυγκεντρωτικό χαρακτήρα τής παγκόσμιας έξουσίας, πού, στην πραγματικότητα, τήν μοιράζονται οί δύο παγκόσμιες υπερδυνάμεις.

ΕΘΝΙΚΗ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΚΡΑΤΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

Μία πρώτη συνέπεια αύτης τής κατάστασης είναι ή ριζική διαφοροποίηση του όρου «έθνική άνεξαρτησία». Γιατί όλα άνεξαιρέτως τά έθνη τής γής έχουν κατά τόν άλφα ή βήτα τρόπο ύπαχθει στους νόμους τής σύγχρονης

ιστορικής νομοτέλειας, πού συντονίζει όλες τις επιμέρους κινήσεις του κάθε κράτους με βάση την «κίνηση» των δύο υπερδυνάμεων. Ποιά είναι τά σημερινά ουσιαστικά όρια της (έθνικής ανεξαρτησίας); Αυτά ποικίλλουν, κυρίως με βάση την οικονομική οντότητα του κάθε κράτους. Όμως, βασικά οι ίδιοι νόμοι ισχύουν για όλα τά κράτη της γης, πού δέν είναι άλλοι από τους νόμους της άμεσης ή έμμεσης εξάρτησης από την άλφα ή τη βήτα υπερδύναμη. Ακόμα και κολοσσοί, όπως ή Λαϊκή Κίνα, αποτελούν σέ τελευταία ανάλυση ένα εξάρτημα του παγκόσμιου πολιτικού-κρατικού πλανητικού συστήματος, όπως τό διαμορφώνουν σήμερα τά δύο υπερκράτη. Γιατί δέν πρέπει νά μάς διαφεύγει τό γεγονός ότι ήδη από τον πόλεμο της Κορέας ακούστηκαν φωνές, και μάλιστα μέσα στους ήγετικούς κύκλους των ΗΠΑ, ότι θά έπρεπε ή Κίνα νά χτυπηθεί με πυρηνικά όπλα. Όμως εκείνο πού τελικά έμπόδισε τους Άμερικανούς και έσωσε την Κίνα ήταν ή κάλυψη της από την πυρηνική όμπρέλα της Σοβιετικής Ένωσης. Ακόμα και σήμερα, πού ο αντισοβιετισμός αποτελεί τή βασική πολιτική των ήγετών της, στην πραγματικότητα είναι ή πολεμική δύναμη της Σοβιετικής Ένωσης πού επιτρέπει στην Κίνα άν όχι νά ύπάρχει, τουλάχιστον νά μήν αντιμετωπίζει την άμεση στρατιωτική επέμβαση των ιμπεριαλιστών. Ανάλογα είναι και τά περιθώρια αποφάσεων πού θά ήθελε ένδεχομένως νά λάβει σέ προβλήματα διεθνούς πολιτικής τόσο ή Κίνα όσο και οποιαδήποτε άλλη μεγάλη ή μικρή δύναμη. Σέ κάθε περίπτωση, ή «απόφαση» αυτή μπορεί νά αντιμετωπισθεί ένατό τοις ένατό από τή μία ή την άλλη υπερδύναμη, είτε και από τις δύο μαζί. Δηλαδή, μέ άλλα λόγια, δέν μπορεί νά ύπάρξει καμιά απολύτως διεθνής πρωτοβουλία οποιοδήποτε χαρακτήρα και σημασίας από κανένα κράτος, πού νά μήν υπόκειται ή νά μήν μπορεί αυτοστιγμεί νά υποβληθεί στον έλεγχο των δύο σύγχρονων υπερκέντρων. Έπομένως, ή έθνική ανεξαρτησία μέ την έννοια της ανεξάρτητης λήψης ουσιαστικών διεθνών πρωτοβουλιών, έτσι όπως την περιγράφει ο καταστατικός χάρτης του ΟΗΕ, δηλαδή ως τό δικαίωμα της αυτοδιάθεσης, είναι σήμερα ανύπαρκτη.

Άς δοϋμε όμως σέ τί συνίσταται τό νά είναι, πραγματικά, έθνικά ανεξάρτητος ένας σύγχρονος λαός. Στην πιό ιδεώδη περίπτωση, μπορεί νά έχει τις έσωτερικές κοινωνικές και νομικές-συνταγματικές σχέσεις πού θέλει. Αλλά κι εδώ ακόμη υπό τον όρο ότι θά είναι βασικά σύμφωνος μέ τό υπερκέντρο στό οποίο ανήκει, δηλαδή δέν θά θέτει σέ κίνδυνο τά συμφέροντά του. Μπορεί ακόμα νά αποφασίζει για την έσωτερική κοινωνική και οικονομική πολιτική, πού όμως κι αυτές έντάσσονται τελικά στις γενικές κατευθυντήριες γραμμές πού αποφασίζονται και χαράσσονται

από τὰ ὑπερκέντρα. Βέβαια, γιὰ τὸ κάθε στρατόπεδο ἰσχύουν διαφορετικά κριτήρια καὶ μέθοδοι. Ὅμως βασικά διακρίνουμε σαφῶς κι ἐδῶ κι ἐκεῖ ἓναν κεντρικὸ ἄξονα –οἰκονομικό, πολιτικό καὶ στρατιωτικό–, γύρω ἀπὸ τὸν ὁποῖο προσαρμόζονται μὲ τὸν ἄλφα ἢ βῆτα τρόπο ὅλα ἀνεξαιρέτως τὰ κράτη τῆς γῆς. Διαβαθμίσεις, ἰδιομορφίες, διαφορές ὑπάρχουν πάμπολλες. Ὅμως δέν ἀφοροῦν τὸ βάθος, τὸ περιεχόμενο, ἀλλὰ τὴν ἐπιφάνεια, δηλαδή τίς μορφές τῆς ἐξάρτησης. Γιατί, στὸ βάθος, στήν οὐσία, ἡ ἔλλειψη τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας –μέ τὴν ἔννοια τῆς ἐλευθερίας, ὑποκειμενικῶς εἴτε ἀντικειμενικῶς, τῶν ἀποφάσεων– εἶναι παντοῦ ἡ ἴδια!

Στὰ δύο στρατόπεδα ἰσχύουν, ὅπως εἶναι γνωστό, διαφορετικῆς μορφῆς οἰκονομικοὶ νόμοι. Ἔτσι στίς διακρατικές σχέσεις ἔχουμε μιὰ βασική διαφορά ποιοτικῶν χαρακτήρα. Δηλαδή, ἐνῶ στὸ ἓνα στρατόπεδο κυριαρχεῖ ὁ νόμος τοῦ κέρδους, στὸ ἄλλο ἔχει ἀντικατασταθεῖ ἀπὸ τὸ ἀμοιβαῖο συμφέρον.

Μποροῦμε ὅμως νὰ ποῦμε τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τούς ἄλλους τομεῖς τῶν διακρατικῶν σχέσεων; Θὰ νόμιζε κανεὶς ὅτι μὲ τὴ δημιουργία τοῦ παγκόσμιου σοσιαλιστικοῦ στρατοπέδου θὰ εἶχαν αὐτομάτως ἐγκαθιδρυθεῖ νέες μορφῆς διακρατικές σχέσεις, πού θὰ τίς χαρακτήριζε πραγματικὴ ποιοτικὴ ἀλλαγὴ σέ σχέση μ' αὐτές πού ὑπάρχουν στὸν κεφαλαιοκρατικό κόσμο. Ποιὰ θὰ ἦταν αὐτὴ ἡ ποιοτικὴ διαφορά; Κατὰ τὴ γνώμη μου, μόνον ἡ δημοκρατικοποίηση τοῦ κέντρου ἀποφάσεων. Μὲ ἄλλα λόγια, τὸ μοίρασμα τῆς ἱστορικῆς εὐθύνης σέ ὅλα τὰ κράτη-μέλη, μὲ τὴν ἴση συμμετοχὴ τους στὸ κέντρο ἀποφάσεων.

Εἶναι γνωστό ὅτι ὁ σοσιαλισμὸς δέν ἐπιδιώκει μόνον τὴν ἀλλαγὴ στίς οἰκονομικές σχέσεις, τόσο μέσα σέ μιὰ κοινωνία ὅσο καὶ ἀνάμεσα στίς κοινωνίες, ἀλλὰ κυρίως, καὶ μὲ βάση τίς παραπάνω ἀλλαγές, τὴν ἀλλαγὴ τῆς ἴδιας τῆς κοινωνίας. Δηλαδή ἀλλαγὴ στὴ νοοτροπία καὶ στὴ συμπεριφορά. Μποροῦμε ὅμως τάχα νὰ ποῦμε ὅτι στίς διακρατικές σχέσεις τοῦ σοσιαλιστικοῦ στρατοπέδου ἐπετεύχθη αὐτὴ ἡ ποιοτικὴ ἀλλαγὴ; Ἡ μήπως τὰ κρούσματα πού συγκλόνισαν καὶ συγκλονίζουν τὸ διεθνές κομμουνιστικὸ κίνημα, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴ Γιουγκοσλαβία καὶ μέσω Κίνας καταλήγοντας στήν Τσεχοσλοβακία, ἔχουν ὡς βασικὴ αἰτία τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ χῶρες αὐτές «ἐπαναστάτησαν», γιατί δέν μπόρεσαν νὰ ἀνεχθοῦν τὴν ἴδια, οὐσιαστικά, μορφὴ διακρατικῶν σχέσεων μὲ ἐκείνες πού χαρακτηρίζουν τὸν μὴ σοσιαλιστικὸ κόσμο, μὲ τὴ μονοπώληση δηλαδή τοῦ κέντρου ἀποφάσεων ἀπὸ τὴν ἰσχυρότερη οἰκονομικά καὶ στρατιωτικά δύναμη; Βεβαίως, ἡ ὑπάρξη καὶ ἡ ἐπιδείνωση τοῦ ἱμπεριαλιστικοῦ κινδύνου πίεζε καὶ πιέζει σοβαρὰ τὴ σοβιετικὴ ἡγεσία, σέ βαθμὸ πού νὰ ὀδηγεῖ

στήν υπερσυγκεντρωτική άσκηση τῆς ἐξουσίας. Ὅμως, δέν καταλαβαίνω σέ τί τάχα θά ἐμπόδιζε τήν ὑπεύθυνη καί ὀρθή ἀντιμετώπιση τοῦ παραπάνω κινδύνου ἢ δημιουργική καί ὑπεύθυνη συμμετοχή στίς ἱστορικές εὐθύνες τῶν ἐκπροσώπων τῶν λαῶν-μελῶν τῆς σοσιαλιστικῆς κοινότη-τας. Μέ ἄλλα λόγια, δέν καταλαβαίνω τί εἶναι αὐτό πού ἐμπόδισε τή σύναψη νέων, δηλαδή νέας μορφῆς καί περιεχομένου, διακρατικῶν σχέσεων ἀνάμεσα στίς χῶρες τοῦ σοσιαλισμοῦ, πού νά τίς διακρίνει μιὰ καινούργια ποιότητα, ἀνάλογη μέ τή νέα ποιότητα τῶν οἰκονομικῶν ἀλλαγῶν. Καί εἶμαι βέβαιος ὅτι ὁ σημερινός ἐκτροχιασμός, πού ὀδηγεῖ ἀκόμα καί σέ ἔνοπλες συρράξεις στή σινοσοβιετική μεθόριο, ὀφείλεται βασικά στό γεγονός ὅτι δέν ἔγινε ἐξαρχῆς δυνατή ἡ ἐγκαθίδρυση αὐτῶν τῶν νέων σχέσεων ἀνάμεσα στίς σοσιαλιστικές χῶρες.

Μέ ἄλλα λόγια, οἱ σχέσεις ἀνάμεσα σέ μιὰ ἡγετική ὁμάδα μιᾶς σοσιαλιστικῆς χώρας καί τή Σοβιετική Ἐνωση, ἀπό τή μιὰ μεριά, ὅσο καί ἀνάμεσα σέ μιὰ ἡγετική ὁμάδα μιᾶς μεγάλης καί σύμμαχης καπιταλιστικῆς χώρας καί τίς ΗΠΑ, ἀπό τήν ἄλλη, εἶναι στήν οὐσία ὅμοιες. Εἶναι, δηλαδή, καί στίς δύο πλευρές («ἐγκάρδιες»), ὅπως ἐπίσης καί στίς δύο πλευρές οἱ μέν («συμβουλευόνται») τοὺς δέ πρίν καταλήξουν σέ τελικές ἀποφάσεις. Ἡ μόνη πραγματικά ποιοτική διαφορά θά ἦταν ἂν στίς χῶρες τοῦ σοσιαλισμοῦ ἡ τελική ἀπόφαση καί ἡ τελική εὐθύνη ἦταν κοινή. Ὅλα τά ἄλλα ἀποτελοῦν φιλολογία, δηλαδή μέρος τῆς γνωστῆς («ἐπαναστατικῆς») φρασεολογίας πού ἀντικαθιστᾷ τήν οὐσία τῶν πραγμάτων.

Ἐπομένως, γιά νά γυρίσουμε στό θέμα τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας, ἡ ἀνυπαρξία της στόν τομέα τῶν διακρατικῶν σχέσεων εἶναι κοινή καί γιά τά δύο στρατόπεδα. Θά λέγαμε ἀκόμα ὅτι ἀποτελεῖ ἕναν ἀπό τοὺς μύθους τῆς ἐποχῆς μας, μιὰ καί ἡ συγκέντρωση γύρω ἀπό τά δύο ὑπερκέντρα ἀποφάσεων τῆς διεθνοῦς ἐξουσίας μεταβάλλει ὅλα τά ἄλλα ἔθνη-κράτη σέ ἐκούσιους εἴτε ἀκούσιους δορυφόρους.

ΟΙ ΤΕΧΝΟΚΡΑΤΕΣ ΚΑΙ Η ΕΘΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Αὐτά ὡς πρός τά ὑπερκέντρα καί τίς τοπικές ἡγετικές ὁμάδες. Τί γίνεται ὅμως μέ τίς μεγάλες λαϊκές μάζες; Τί γίνεται μέ τό λαό; Δηλαδή, μέ ποιούς τρόπους ὁ κυρίαρχος λαός ἀσκεῖ ἀπό δῶ κι ἀπό κεῖ τόν κυριαρχικό του ρόλο στή διαμόρφωση τόσο τῆς κατά τόπους, ἐθνικῆς πολιτικῆς ὅσο καί τῆς διεθνοῦς πολιτικῆς στίς ΗΠΑ καθῶς καί στίς κυριότερες καπιταλιστικές χῶρες;

Ὁ λαός ἐκλέγει τοὺς ἐκπροσώπους του μέ τόν καλύτερο ἢ τόν χειρότερο τρόπο, καί αὐτοῖ οἱ πολιτικοὶ ἐκπρόσωποι γιά κάποιο χρονικό διάστημα

άσκουν τήν ἐξουσία. Ὅμως, ἡ τρομακτική ἀνάπτυξη σέ ὅλους τούς τομεῖς τῆς ἐθνικῆς ζωῆς δημιούργησε προοδευτικά τούς λεγόμενους τεχνοκρατικούς μηχανισμούς σέ ὅλο τό πλάτος καί τό βάθος τόσο τῆς κρατικῆς ὅσο καί, πιό πλατιά, τῆς μηχανῆς πού κινεῖ ὀλόκληρη τήν ἐθνική ζωή. Ἐτσι, σέ τελευταία ἀνάλυση, καί ἡ ἴδια ἡ πολιτική ἡγεσία ἐξαρτᾶ τίς ἀποφάσεις της σέ μεγάλο βαθμό ἀπό τή λογική τῶν μηχανισμῶν πού ἐλέγχουν οἱ τεχνοκράτες. Οἱ πολιτικοί ἔρχονται καί παρέρχονται. Ὅμως οἱ τεχνοκράτες παραμένουν. Αὐτοί εἶναι πού ἐξασφαλίζουν τή συνέχεια τῆς ἐθνικῆς πολιτικῆς. Οἱ τεχνοκράτες, φυσικά, συνδέονται ἄμεσα εἴτε ἔμμεσα μέ τούς ἰσχυρούς οικονομικούς κύκλους πού ἐλέγχουν τήν οἰκονομία τῆς χώρας, δηλαδή ἀποτελοῦν τά κέντρα ἀποφάσεων στόν σπουδαιότερο τομέα τῆς ἐθνικῆς ζωῆς, τήν ἐθνική οἰκονομία.

Βλέπουμε, μέ ἄλλα λόγια, ὅτι ὁ οὐσιαστικός ρόλος τοῦ λαοῦ εἶναι, γενικά, ἐξαιρετικά περιορισμένος. Καί σέ ὅ,τι ἀφορᾷ ζητήματα μεγάλης ἐθνικῆς σημασίας, ὅπως ὁ οικονομικός προγραμματισμός καί ἡ ἐξωτερική πολιτική, εἶναι, θά λέγαμε, ἀνύπαρκτος. Βέβαια, στή Δύση ὑπάρχουν ἄλλα δύο μέσα σφυγμομέτρησης καί ὡς ἓνα βαθμό καί ἔκφρασης τῆς κοινῆς γνώμης. Εἶναι ὁ Τύπος καί ἡ δημόσια ἐκδήλωση – συγκέντρωση, διαδήλωση. Ὅμως, παρότι σέ ὀρισμένες ιδιαίτερα προηγμένες βιομηχανικά δυτικές χώρες ὁ Τύπος, τό ραδιόφωνο καί ἡ τηλεόραση προσφέρουν πλούσια ἐνημέρωση, σέ καμιά περίπτωση δέν μποροῦμε νά ποῦμε ὅτι τά εἰδησιογραφικά μέσα εἶναι ὄργανα τῆς θέλησης τοῦ λαοῦ. Ἐκφράζουν, φυσικά, συχνά τό λαϊκό αἶσθημα, ὅμως πάνω ἀπ' ὅλα ἐκφράζουν τή γνώμη καί τά συμφέροντα τῶν ἰδιοκτητῶν-ἐκδοτῶν ἢ ἀκόμα τοῦ ἴδιου τοῦ κράτους (ραδιόφωνο, τηλεόραση). Ἐξάλλου, ἡ μαζική λαϊκή ἐκδήλωση ἔπαψε νά παίζει σοβαρό ρόλο στή διαμόρφωση τῆς κυβερνητικῆς πολιτικῆς. Ἀκόμα καί σέ περιπτώσεις μεγάλης ὀξύτητας, ὅπως συμβαίνει μέ τόν πόλεμο στό Βιετνάμ καί τό κίνημα τῶν νέγων στίς ΗΠΑ, ἡ ὅπως συνέβη μέ τά γεγονότα τοῦ Μάη τοῦ '68 στό Παρίσι καί μέ τά δικά μας Ἰουλιανά τοῦ '65, ἀκόμα καί τότε οἱ κυβερνητικές ὀμάδες δέν ἄλλαξαν τή βασική γραμμή τῆς πολιτικῆς τους. Μέ ἄλλα λόγια, παρατηροῦμε ὅτι ὁ «ἐλεύθερος πολίτης» στή «φιλελεύθερη Δύση» εἶναι ξεκομμένος ἀπό ὅλα τά οὐσιαστικά κέντρα ἀποφάσεων τῆς χώρας του. Διότι τά μέν οικονομικά («κέντρα»), αὐτά πού καθορίζουν τήν προσωπική του θέση μέσα στήν ἴδια του τήν πατρίδα, βρίσκονται στά χέρια τῆς οικονομικῆς ὀλιγαρχίας, τά δέ πολιτικά («κέντρα»), αὐτά πού καθορίζουν τή θέση καί τό μέλλον τῆς χώρας του μέσα στόν κόσμο, βρίσκονται στά χέρια τῶν τεχνοκρατῶν, πλασιωμένων κάθε φορά ἀπό διάφορες πολιτικές ἡγετικές ὀμάδες, πού εἶδαμε ὅτι δέν

κάνουν τίποτε άλλο παρά νά προσθέτουν όρισμένες αποχρώσεις στην ήδη χαραχθεισα από τούς τεχνοκρατικούς μηχανισμούς πολιτική.

Άς πάρουμε δύο σύγχρονα παραδείγματα: τίς ΗΠΑ καί τή Γαλλία. Στίς πρώτες ό Άμερικανός ψηφοφόρος αποφάσισε τήν αποπομπή του Τζόνσον καί τήν προεδροποίηση του Νίξον. Πίσω από τήν πράξη του αυτή κρυβόταν, όπως είναι γνωστό, ή θέλησή του για ειρήνη. Αυτό ήταν τό νόημα τής λαϊκής ψήφου. Τί έγινε, όμως; Ήδη από τήν εποχή του Τζόνσον ή όλιγαρχία καί οι τεχνοκρατικοί μηχανισμοί είχαν αποφασίσει τή βραδεία αποκλιμάκωση του βιετναμικού πολέμου. Δηλαδή, είχαν σιωπηρώς παραδεχθεί ότι τά γεγονότα στό Βιετνάμ δέν εξέλιχθηκαν σύμφωνα μέ τίς προβλέψεις τους καί ότι ή παράταση του πολέμου είχε αρχίσει νά τούς προκαλεί ζημία. Σήμερα, ύστερα από μισό χρόνο διακυβέρνησης Νίξον, τά γεγονότα πείθουν ότι ό νέος Άμερικανός πρόεδρος, άδιαφορώντας για τό νόημα τής λαϊκής εντολής –άμηση ειρήνη–, δέν κάνει τίποτε άλλο παρά νά ακολουθεί τήν πολιτική που είχαν προαποφασίσει τά ουσιαστικά κέντρα αποφάσεων των ΗΠΑ. Προσθέτοντας, φυσικά, τή δική του προσωπική απόχρωση. Έξάλλου, στή Γαλλία, μετά τά συνταρακτικά γεγονότα του Μάη του '68 καί τή βαθιά νομισματική κρίση που ακολούθησε, τί συνέβη στην πραγματικότητα; Ό «ελεύθερος Γάλλος πολίτης» είχε νά διαλέξει τελικά ανάμεσα στον Ποέρ καί τον Πομπιντού. Δηλαδή ανάμεσα στό άσπρόμαυρο καί τό μαυρόασπρο, για νά παραφράσουμε τον Ντυκλό. Τελικά, αφού απέπεμψε τον Ντέ Γκώλ, «ψήφισε» για τον διάδοχό του, δηλαδή για μία ντεγκωλική πολιτική χωρίς τον Ντέ Γκώλ. Μέ άλλα λόγια, ακόμα καί ή πιό ακραία μορφή εκδήλωσης τής λαϊκής δυσφορίας για τήν κυβερνητική πολιτική δέν είναι ικανή νά τήν αλλάξει ουσιαστικά. Η εθνική πορεία θά ακολουθήσει τελικά, ξεπερνώντας επιτήδεια όλα τά εμπόδια που βάζουν μπροστά της όρισμένα «δημοκρατικά δικαιώματα» –διαδηλώσεις, δημόσια κριτική, έκλογές–, τή γραμμή που έχουν χαραξει τά κυρίαρχα κέντρα αποφάσεων, δηλαδή ή όλιγαρχία καί οι τεχνοκράτες.

Όπως έγινε γνωστό, τήν απόφαση για τήν είσοδο των στρατευμάτων του Συμφώνου τής Βαρσοβίας στην Τσεχοσλοβακία τήν πήραν κατ' αρχάς οι ήγετικές ομάδες –δηλαδή τά ΠΓ– των χωρών αυτών, μέ επικεφαλής τό ΠΓ του ΚΚΣΕ. Στή συνέχεια, τό τελευταίο συγκάλεσε τήν Κεντρική Έπιτροπή, ή όποία επικύρωσε τήν απόφαση. Όπως είναι γνωστό, ή επιχείρηση «Τσεχοσλοβακία» δέν αποτελεί μονάχα έναν απλό στρατιωτικό περίπατο. Όπως έδειξαν τά ίδια τά γεγονότα, ή επίδρασή της υπήρξε, είναι καί θά είναι βαθύτατη τόσο στις διεθνείς εξελίξεις όσο καί,

ιδιαίτερα, μέσα στο ίδιο το κομμουνιστικό και ευρύτερα το προοδευτικό παγκόσμιο κίνημα. Και εδώ γεννᾶται το ερώτημα: ποιός υπῆρξε ο ρόλος στη λήψη μιᾶς τόσο σημαντικῆς ἀπόφασης ὄχι μόνο τοῦ ἀπλοῦ πολίτη, ἀλλά ἀκόμα και τῶν μελῶν τῶν ΚΚ τῶν χωρῶν τοῦ Συμφώνου τῆς Βαρσοβίας; Ἄς ἀφήσουμε ὅμως αὐτό τό ἀκραῖο παράδειγμα, πού τό διαλέξαμε ἐπίτηδες λόγω τῆς μεγάλης ἱστορικῆς του σημασίας, και ἄς ἐρθοῦμε στήν ἐξέταση τῶν δυνατοτήτων πού ἔχει σήμερα ὁ ἀπλός πολίτης σέ μιᾶ σοσιαλιστική χώρα, κι ἀκόμα, ἂν θέλετε, τό ἀπλό κομματικό μέλος, στή διαμόρφωση τῆς ἐθνικῆς πολιτικῆς.

Και ἐκεῖ ὁ πολίτης ἐκλέγει τήν ἡγετική ομάδα μέ βάση ἕνα γενικό πρόγραμμα πολιτικῶν και οἰκονομικῶν κατευθύνσεων. Ὅμως, ἡ διαφορά ἀπό τίς καπιταλιστικές χώρες –στίς διαδικασίες ἄσκησης τῆς ἐξουσίας– ἔγκειται στό γεγονός ὅτι αὐτές οἱ κομματικές συνήθως ἡγετικές ομάδες ταυτίζονται μέ τούς τεχνοκρατικούς μηχανισμούς, ἐνῶ, ὅπως εἶδαμε, στή Δύση οἱ πολιτικές ομάδες ἐναλλάσσονται στήν ἐπιφάνεια τῶν τεχνοκρατικῶν μηχανισμῶν! Αὐτό τό τελευταῖο γνώρισμα εἶναι πού συνήθως προβάλλουν μέ τυμπανοκρουσίες οἱ ὀπαδοί τοῦ δυτικοῦ φιλελευθερισμοῦ, χαρακτηρίζοντάς το τό ἄκρον ἄωτον τῆς δημοκρατικῆς διαδικασίας! Ὡστόσο, ἡ μόνη πραγματική και οὐσιώδης διαφορά ἔγκειται στό γεγονός ὅτι ὁ τεχνοκρατικός μηχανισμός τοῦ κεφαλαιοκρατικοῦ κράτους στηρίζεται και ἐξυπηρετεῖ τά συμφέροντα πού ἀπορρέουν ἀπό τή μορφή τῆς ἀτομικῆς (ὀλιγαρχικῆς) ἰδιοκτησίας τῶν μέσων παραγωγῆς, ἐνῶ ὁ τεχνοκρατικός μηχανισμός τοῦ σοσιαλιστικοῦ κράτους κινεῖται μέ βάση τό νομικό καθεστώς τῆς κρατικῆς ἰδιοκτησίας τῶν μέσων παραγωγῆς. Ὑπογραμμίζουμε αὐτές τίς αὐτονόητες διαφορές γιά νά μήν κατηγορηθοῦμε ὅτι δέν τίς ἀναγνωρίζουμε ἢ ὅτι προσπαθοῦμε νά ταυτίσουμε δύο κόσμους ριζικά ἀντίθετους. Ἐκεῖνο ὅμως πού προσπαθοῦμε νά ἀνακαλύψουμε ἐδῶ εἶναι τά οὐσιαστικά δημοκρατικά δικαιώματα τοῦ ἀπλοῦ πολίτη σέ σχέση μέ τή διαμόρφωση τῆς ἐθνικῆς πολιτικῆς. Δέν ἀποκρύπτουμε καθόλου τό γεγονός ὅτι αὐτό πού μᾶς ἐνδιαφέρει πράγματι εἶναι ἡ οὐσιαστική ἀπελευθέρωση τοῦ ἀτόμου, πού μιᾶ ἀπό τίς μορφές της εἶναι και ἡ ὑπεύθυνη συμμετοχή του στίς ἀποφάσεις ἀπό τίς ὁποῖες ἐξαρτᾶται τόσο ἡ ἀτομική του θέση –και ἡ θέση ὄλων τῶν συμπατριωτῶν του– σέ ἐθνική κλίμακα ὅσο και τό μέλλον ὄλων τῶν συνανθρώπων του σέ διεθνή κλίμακα.

Διαπιστώνουμε, λοιπόν, ὅτι ἡ ἴδια ραγδαία οἰκονομικοτεχνική ἐξέλιξη πού παρατηρήθηκε στίς προηγμένες καπιταλιστικές χώρες, ἐπιβεβαιωμένη ἐπιπλέον ἀπό τούς οἰκονομικούς προγραμματιστές σέ ἐθνική κλίμακα –πενταετῆ σχέδια–, δημιούργησε και στίς χώρες τοῦ σοσιαλισμοῦ

τούς αναπόφευκτους τεχνοκρατικούς μηχανισμούς, οι όποιοι, σιγά σιγά, μονοπώλησαν όλα τὰ ἐθνικά κέντρα ἀποφάσεων.

Δέν εἶναι, λοιπόν, ὁ ἀπλός πολίτης οὔτε ἀκόμα καί τό ἀπλό μέλος τοῦ κόμματος πού «ἀποφασίζει», ἀλλά ἡ κατεστημένη καί συνενωμένη πολιτική καί τεχνοκρατική ἡγεσία, πού ὅσο περισσότερο ὀγκώδεις καί πολυπλοκοί γίνονται οἱ μηχανισμοί της τόσο περισσότερο ἀπομακρύνεται ἀπό τή βάση τοῦ κόμματος καί ἀκόμα πιά πολύ ἀπό τήν ἐθνική λαϊκή βάση, πού, ὡς γνωστόν, τήν ἀποτελοῦν οἱ ἀπλοί πολίτες μιᾶς χώρας.

Ο ΜΥΘΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Υπάρχει, λοιπόν, κι ἐδῶ, σέ Δύση καί Ἄνατολή, ἕνας ἄλλος σύγχρονος μύθος. Ὁ μύθος τῆς δημοκρατίας! Δηλαδή τὰ κέντρα ἀποφάσεων ἀπομακρύνονται ὅλο καί περισσότερο ἀπό τίς λαϊκές μάζες, ἀδιάφορο ἂν τά μέν ἐξυπηρετοῦν τόν λαό καί τά δέ μονάχα ὀρισμένους στενοὺς κύκλους ἐπιχειρηματιῶν. Γεγονός παραμένει ὅτι τόσο ὁ Τζῶν καί ὁ Πιέρ ὅσο καί ὁ Ίβάν εἶναι κατὰ βάθος ἀπλοί παρατηρητές. Ἄλλοι, στό ὄνομά τους, διαμορφώνουν τήν παγκόσμια πολιτική, ἀπό τήν ὁποία κρίνεται τό μέλλον τους καί τό μέλλον τῶν παιδιῶν τους. Ἕνα μονάχα ἄτομο, ὁ Στάλιν, ἔκανε κάποιον λαθεμένο ὑπολογισμό στήν ἀρχή τοῦ Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου κι αὐτό στοίχισε τή ζωή σέ μερικές ἑκατοντάδες χιλιάδες Ρώσους. Φυσικά, θά μπορούσαν νά εἶχαν σκοτωθεῖ πολύ περισσότεροι Ρῶσοι καί στήν περίπτωση πού ὅλοι οἱ Ρῶσοι πολίτες θά εἶχαν κάνει ὅλοι μαζί χειρότερους ὑπολογισμούς. Ὡστόσο, ἡ διαφορά δέν εἶναι ποσοτική ἀλλά ποιοτική. Ἄλλο νά πεθαίνω μέ δική μου εὐθύνη κι ἄλλο νά σκοτώνομαι μέ εὐθύνη ἄλλων. Μόνο στήν πρώτη περίπτωση εἶμαι ἐλεύθερος ἄνθρωπος. Ποιός ἀποφάσισε γιά τό φόνο μερικῶν δεκάδων Κινέζων καί Ρώσων γύρω ἀπό μιᾶ γελοία λωρίδα γῆς στόν ποταμό Ἄμουρ; Ὁ ρωσικός ἢ ὁ κινεζικός λαός; Ποιός ἀποφάσισε γιά τούς βομβαρδισμούς στό Βόρειο Βιετνάμ καί γιά τόν πόλεμο στό Νότιο; Ὁ ἀμερικανικός λαός; Ποιός διέταξε τήν εἰσβολή στήν Τσεχοσλοβακία; Ὁ ρωσικός, ὁ πολωνικός, ὁ βουλγαρικός, ὁ γερμανικός ἢ ὁ οὐγγρικός λαός;

Παρατηροῦμε ἀκόμα ὅτι ἕνα ἄλλο γνώρισμα τῆς ἐποχῆς μας εἶναι ἡ ἐκπληκτική ἀνάπτυξη τῶν τεχνολογικῶν μεθόδων ὀργάνωσης καί τῶν μαζικῶν μέσων προπαγάνδας, πού προσφέρουν στίς ἡγετικές –πολιτικές καί τεχνοκρατικές– ομάδες μιᾶ διπλή δυνατότητα: τελειοποιημένους ἐπιστημονικούς μηχανισμούς στήν ἄσκηση τῆς ἐξουσίας καί σύγχρονα μαζικά μέσα στή διαμόρφωση τῆς κοινῆς γνώμης. Ἐτσι, οἱ μεγάλες λαϊκές μάζες δέν εἶναι πλέον παρά ἕνα «προϊόν», μιᾶ πρώτη ὕλη, πού τήν

ἐπεξεργάζεται καταλλήλως στά γρανάζια του τό κολοσσιαῖο ἐργοστάσιο-κράτος, ἐνῶ συγχρόνως ἡ «συμπεριφορά» τῶν μαζῶν διαμορφώνεται κά-θε στιγμή ἀπό τούς τερατώδεις σύγχρονους μηχανισμούς προπαγάνδας. Τό γεγονός αὐτό, δηλαδή ἡ σταθερή καί προοδευτική ἀπομάκρυνση τῶν λαῶν ἀπό τά ἔθνη καί διεθνή κέντρα ἀποφάσεων, ἀποτελεῖ τή μεγαλύτερη τραγωδία τῆς ἐποχῆς μας καί συγχρόνως ἐγκυμονεῖ τούς πιό δραματικούς κινδύνους γιά ὅλη τήν ἀνθρωπότητα.

Οἱ πολιτικές καί τεχνοκρατικές ὁμάδες συγκεντρώνουν γύρω τους ἐκεῖνα τά στοιχεῖα πού ἐξυπηρετοῦν τό στήσιμο, τή λειτουργία καί τήν ἀποδοτικότητα-ἀποτελεσματικότητα τῶν τεχνοκρατικῶν μηχανισμῶν, μέσω τῶν ὁποίων κατευθύνουν τίς λαϊκές μάζες καί ἀσκοῦν τήν ἐξουσία τους. Τά στοιχεῖα αὐτά ἀνήκουν βασικά σέ τρεῖς ἐπαγγελματικές κατηγορίες: α) στελέχη κρατικῶν ὑπηρεσιῶν, β) ἀξιωματικοί, γ) ἐπιστήμονες-τεχνικοί. Μιά τετάρτη κατηγορία ἀποτελεῖται ἀπό τούς διανοούμεενους-προπαγανδιστές, πού ἐξασφαλίζουν τήν «ἐπαφή» τοῦ μηχανισμοῦ μέ τίς λαϊκές μάζες. Ὅμως οἱ πραγματικοί διανοούμενοι δημιουργοί –ἀνθρωποι τῆς σκέψης καί τῆς τέχνης– παραμένουν στήν πλευρά τοῦ λαοῦ. Αὐτό συμβαίνει γιὰτί ὁ σύγχρονος τεχνοκρατικός μηχανισμός ἀποβλέπει, κυρίως, στήν ὠμή δύναμη καί βία –πού εἶναι καί τό χαρακτηριστικό τῆς γνωστῆς μας «διεθνοῦς ἰσοροπίας» τοῦ τρόμου–, πράγμα πού τοῦ ἐξασφαλίζουν οἱ ἐπιστήμονες καί οἱ ἀξιωματικοί. Ὁ πνευματικός δημιουργός δέν ἔχει ἀπολύτως τίποτε νά τοῦ προσφέρει, παρά μόνον ὡς «προπαγανδιστής». Ἀπεναντίας, μπορεῖ νά βλάψει. Καί ἀσφαλῶς βλάπτει, μέ τό «φιλελευθερισμό» καί τόν «ἀνθρωπισμό» του, πού βρίσκονται σέ τόσο ριζική ἀντίθεση πρὸς τόν ὠμό «ρεαλισμό» τῆς λογικῆς τῶν μηχανισμῶν. Ἔτσι ἀπό τή σύγχρονη πνευματική ἡγεσία, οἱ μὲν ἐπιστήμονες ἀφομοιώνονται ἀπό τό μηχανισμό χάνοντας τήν ἠθική τους διάσταση, οἱ δέ πνευματικοί ἀνθρωποι χτυποῦνται ἀπό τό μηχανισμό χάνοντας τή φυσική τους ἀκτινοβολία. Μέ ἄλλα λόγια, οἱ κυριότεροι δημιουργοί καί φορεῖς τοῦ ἀνθρώπινου πολιτισμοῦ γίνονται τά θύματα αὐτῆς τῆς βασικῆς διαδικασίας τῆς ἐποχῆς μας, μπαίνουν μαζί μέ τό λαό στό περιθῶριο τοῦ ἱστορικοῦ γίγνεσθαι, πού ὅλο καί πιό πολύ διαμορφώνεται καί κατευθύνεται ἀπό ὅλο καί λιγότερες καί πιό ὀλιγάριθμες ἡγετικές ὁμάδες.

Δέν εἶναι, λοιπόν, τυχαία ἡ ὀλοένα αὐξανόμενη προβολή τοῦ ρόλου τῶν στρατηγῶν καί γενικότερα τῶν ἀξιωματικῶν στό διεθνές προσκῆνιο, οὔτε ἡ παράλληλη ἐξαφάνιση ἀπό τή σκηνή τῆς σύγχρονης ἱστορίας τῶν πνευματικῶν ἐκπροσώπων τοῦ λαοῦ. Αὐτό τό προτσές, ὅπως ἤδη εἶπα, ἀποτελεῖ παγκόσμιο φαινόμενο. Δηλαδή, ἡ διαφορά τῶν κοινωνικῶν συ-

στημάτων δέν ἐμπόδισε τήν ἐπιβολή τῶν ἴδιων, βασικά, τεχνοκρατικῶν μεθόδων πού βασίζονται στίς ἐπιστημονικές καί τεχνολογικές ἐπιτεύξεις τῆς ἐποχῆς μας. Μέ ἄλλα λόγια, ἡ ἐποχή-τεχνολογία φάνηκε σ' αὐτό τό στάδιο πιό δυνατή ἀπό τήν ἐποχή-ἰδεολογία. Ἡ ἀλματώδης πρόοδος τῆς ἐπιστήμης καί τῆς τεχνικῆς παρίδευσε ὅλα τά κοινωνικά καθεστῶτα, πού, παρότι χωρίζονται ἀπό βασικά ἀντίθετες ἰδεολογίες, ὀδηγήθηκαν σέ ὁμοιόμορφες βασικά λειτουργίες.

Εἴπαμε καί πιό πρῖν ὅτι τό κέντρο ἀποφάσεων τῶν ΗΠΑ ἢ τῆς Ἀγγλίας, λόγου χάριν, σκέπτεται μέ τή λογική τῶν ὀλιγαρχικῶν κύκλων, ἐνῶ τά ἀντίστοιχα κέντρα ἀποφάσεων τῆς Σοβιετικῆς Ἑνώσεως ἢ τῆς Πολωνίας σκέπτονται μέ τή λογική τοῦ γενικοῦ συμφέροντος. Πῶς ὅμως ἀποκρυσταλλώνεται τελικά ἡ σκέψη τόσο τῶν πρώτων ὅσο καί τῶν δευτέρων στήν καθημερινή ζωή τῶν ἀπλῶν ἐργαζομένων τῶν χωρῶν αὐτῶν;

Ἄσῳ ἀφορᾷ τά οὐσιαστικά πολιτικά δικαιώματα, τά ἐξετάσαμε πιό πρῖν. Οἱ διαφορές εἶναι ἀκόμα θεωρητικοῦ χαρακτήρα. Οἱ ἀπλοί πολίτες δέν ἔχουν τήν πρακτική δυνατότητα νά παρεμβαίνουν ἀποτελεσματικά στή διαμόρφωση τῆς ἐθνικῆς πολιτικῆς. Δέν ἀπομένουν παρά τά ἀτομικά οἰκονομικά καί πολιτικά δικαιώματα· τό ἐπίπεδο ζωῆς· οἱ δυνατότητες γιά ἐκπαίδευση, ὑγειονομική περίθαλψη καί πολιτιστική ἀγωγή. Στό σημεῖο αὐτό ὑπάρχουν διαφορές ἀλλά καί ὁμοιότητες. Ἄλλοι ἐκθειάζουν τό ἐπίπεδο ζωῆς τῶν λαῶν στίς οἰκονομικά προηγμένες δυτικές χῶρες, ἐνῶ ἄλλοι ὑμνοῦν τά δικαιώματα τῶν ἐργαζομένων στά σοσιαλιστικά κράτη. Βέβαια, ἡ κατάργηση τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας ἀποτελεῖ ἐπαναστατική ἀλλαγῆ. Ἐπομένως, στό σημεῖο αὐτό βρισκόμαστε μπροστά σέ μιά ριζική διαφορά. Ὅμως, παράλληλα παρατηροῦμε ὅτι, ἐφόσον αὐτή ἡ ἀλλαγῆ δέν ὀδήγησε σ' ἐκεῖνες τίς ριζικές διαρθρωτικές ἀλλαγές πού ἐπιτρέπουν στό λαό ν' ἀναδειχθεῖ πραγματικός δημιουργός καί πρωταγωνιστής τόσο τῆς καθημερινῆς του πορείας ὅσο καί τῆς ἱστορίας του, μποροῦμε νά ποῦμε ὅτι οἱ σημερινές διαφορές στίς περιοχές πού ἐξετάσαμε πιό πρῖν εἶναι διαφορές βασικά ποσοτικοῦ καί ὄχι ποιοτικοῦ χαρακτήρα! Μέ ἄλλα λόγια, τό ἄλφα κοινωνικό σύστημα προσφέρει ἐδῶ λιγότερα κι ἐκεῖ περισσότερα ὑλικά καί πνευματικά ἀγαθά καί ἀτομικά δικαιώματα ἀπό τό βῆτα, καί ἀντίστροφα. Νά, λοιπόν, πού ὀφείλεται ἡ ὁμοιότητα τῶν μορφῶν τῆς πολιτικῆς πρακτικῆς ἀνάμεσα στούς δύο ἀντίθετους συνασπισμούς: στό γεγονός ὅτι τά κορυφαῖα κέντρα ἀποφάσεων στηρίζουν τή λειτουργία τους στούς ἴδιους βασικά τεχνοκρατικούς μηχανισμούς, πού ἡ ἐσωτερική λειτουργία τους ἐξαρτᾶται κι αὐτή περισσότερο ἀπό τίς εἰδικές δυνατότητες καί ἀνάγκες τῶν ἐπιστημονικῶν-τεχνολογικῶν ἐξελιξέων πού

βοηθοῦν στή διατήρηση τῆς ἐξουσίας καί λιγότερο ἀπό τίς ἐπιταγές τῆς ἰδεολογίας. Αὐτή, νομίζω, εἶναι ἡ μεγάλη παγίδα πού ἔστησε ἡ ἐποχή μας στήν ἀνθρωπότητα.

Υπάρχει ἐκλογή; Καί μέ ποιά κριτήρια μπορεῖ νά γίνει;

Κάθε προοδευτικό ἄτομο πού ζεῖ στόν αἰώνα μας δέν μπορεῖ παρά νά εἶναι *a priori* μέ τό μέρος τῆς Ὀκτωβριανῆς Ἐπανάστασης, ὅπως τό προοδευτικό ἄτομο τοῦ περασμένου αἰώνα δέν μπορούσε παρά νά εἶναι *a priori* μέ τό μέρος τῆς Γαλλικῆς Ἐπανάστασης. Τόσο στή μιά ὅσο καί στήν ἄλλη περίπτωση εἶχαμε μιά βασική ἱστορική ἀλλαγὴ ἀπό ἐκεῖνες πού κόβουν κάθε φορά τήν ἱστορία σέ δύο κομμάτια. Τό γεγονός ὅτι μέσα ἀπό τή Γαλλική Ἐπανάσταση βγήκε ὁ βοναπαρτισμός δέν ἄλλαξε καθόλου τό νόημα καί τή σημασία τῶν δημοκρατικῶν ἰδανικῶν πού τήν ἐπέβαλαν. Τό ἴδιο καί στήν ἐποχή μας. Τό γεγονός ὅτι μέσα ἀπό τήν Ὀκτωβριανή Ἐπανάσταση ξεπετάχθηκε ὁ σταλινισμός – ἢ ἡ «περίοδος τῆς προσωπολατρίας καί τῶν παραβιάσεων τῶν σοσιαλιστικῶν ἀρχῶν» ἢ ὁ γραφειοκρατικός δογματισμός– δέν μειώνει ἐπίσης καθόλου τήν ἀξία καί τή δύναμη τῶν σοσιαλιστικῶν ἰδανικῶν πού τήν ἐπέβαλαν. Ἡ διαφορὰ σέ σχέση μέ τοὺς ὀπαδούς τῶν δημοκρατικῶν ἰδεωδῶν τοῦ περασμένου αἰώνα βρίσκεται στό γεγονός ὅτι οἱ σύγχρονοι δογματικοί μαρξιστές ἀντιμετωπίζουν τίς ἱστορικές ἐξελίξεις μέ τήν ἀκλόνητη βεβαιότητα τοῦ ἐπιστήμονα.

Εἶδαμε ὅμως ὅτι πολύ συχνά τά ἱστορικά γεγονότα δέν ἀκολούθησαν τίς προβλέψεις τους. Ἀντί τό γεγονός αὐτό νά τοὺς ὀδηγήσει σέ μιά ριζική προσαρμογὴ τῆς θεωρίας στήν πράξη, δηλαδή στήν ὀφειλόμενη τακτική τῆς προσαρμογῆς στίς ἱστορικές ἐξελίξεις, παρατηροῦμε ὅτι προσπαθοῦν συχνά νά δικαιώσουν πάση θυσία τήν πολιτική τους πράξη «προσαρμόζοντας» τά γεγονότα στή θεωρία! Καί, φυσικά, ἀφοῦ μιά τέτοια προσαρμογὴ εἶναι ἀδύνατη στή ζωὴ, δέν κάνουν τίποτε ἄλλο παρά νά ἀποσιωποῦν εἴτε καί νά παραποιοῦν τά ἱστορικά γεγονότα, γιὰ νά τά «προσαρμόσουν» ἔτσι στίς προβλέψεις τους. Πράγματι, αὐτή ἡ ἀλλεργία πρὸς τά γεγονότα φαίνεται ἀνάγλυφα στίς περίφημες ἀναθεωρήσεις τῆς *Μεγάλης Σοβιετικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας* καί γενικότερα στήν κακοποίηση τῆς ἱστορικῆς ἀλήθειας. Μπορεῖ ν' ἀλλάξει ποτέ ἓνα ἱστορικό γεγονός, ὅπως φέρ' εἰπεῖν ὅτι ὁ Τρότσκι ἦταν ὁ ἀρχηγός τοῦ Κόκκινου Στρατοῦ κατὰ τήν Ὀκτωβριανή Ἐπανάσταση; Ἡ ὅτι ὁ Στάλιν ὑπῆρξε ὁ ἀρχιστράτηγος στόν Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο; Ἡ ὅτι ἡ μάχη ἔγινε στό Στάλινγκραντ καί ὄχι στό Βόλγκογκραντ; Ἡ ὅτι ὁ τάδε ἡγέτης εἶτε κάποια ἄλλη προσωπικότητα προέβη σ' αὐτές τίς ἱστορικές πράξεις;

Υπάρχει τό ιστορικό γεγονός καί υπάρχει καί ἡ ιστορική κρίση. Ὅσον ἀφορᾷ τό πρῶτο, δέν μπορούμε νά τ' ἀγγίζουμε. Ἐγινε ἔτσι καί ὄχι ἀλλιῶς. Υπάρχει καί θά ὑπάρχει πάντα, καί καμιά ἀνθρώπινη δύναμη δέν μπορεῖ νά τό ἀλλάξει. Γιατί ὑπάρχει στό παρελθόν, καί ὁ ἀνθρώπος δέν μπορεῖ νά γυρίσει καί νά μεταβάλει τό παρελθόν! Ὅσον ἀφορᾷ τήν ιστορική κρίση, ἐκεῖ φυσικά ἔχουμε τό δικαίωμα νά ζυγίζουμε καί νά ἐκτιμοῦμε ὅπως θέλουμε τά ιστορικά γεγονότα.

Η ΠΑΡΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟΥ ΙΔΕΩΔΟΥΣ

Ἄς ἔρθουμε ὅμως στό θέμα μας. Ποιά εἶναι τά σημερινά ιστορικά γεγονότα πού χαρακτηρίζουν τήν πορεία τοῦ κομμουνιστικοῦ κινήματος; Ποιά εἶναι τά ἀντικειμενικά στοιχεῖα πού χαρακτηρίζουν τά σοσιαλιστικά κράτη καί τίς διακρατικές σχέσεις τους; Ποιά εἶναι τά κύρια γνωρίσματα στίς σοσιαλιστικές κοινωνίες; Ἐάν, φυσικά, ποῦμε ὅτι ὁ ἀντικειμενικός σκοπός τῆς σοσιαλιστικῆς ἐπανάστασης ἦταν ἡ γρήγορη οἰκονομική ἀνάπτυξη μιᾶς χώρας, ἡ ὀργάνωση καί ἡ γενίκευση τῆς παιδείας καί τῆς ὑγιεινῆς, ἡ ἱκανοποίηση τῶν βασικῶν ἀναγκῶν τοῦ λαοῦ –ιδιαίτερα τῶν ἀγροτῶν, πού στίς χῶρες αὐτές, ὅπως εἶναι γνωστό, ζοῦσαν σέ πρωτόγονες συνθήκες–, ἡ ἰδιαίτερη κρατική φροντίδα γιά τό παιδί καί τή νεολαία, ἡ προσπάθεια γιά τήν πολιτιστική ἀνάπτυξη τῶν μαζῶν, ἡ ὀργάνωση τῶν ἐνόπλων δυνάμεων τῆς χώρας καί πολλά ἄλλα, τότε, φυσικά, δέν μπορούμε παρά νά συμφωνήσουμε μέ τήν ἄποψη ὅτι ὁ σοσιαλισμός ἔχει θριαμβεύσει στίς χῶρες αὐτές. Εἶναι ὅμως τάχα αὐτός ὁ ἀντικειμενικός σκοπός τῆς σοσιαλιστικῆς ἐπανάστασης; Δηλαδή ἡ δημιουργία ὅλων τῶν *πλαίσιων*, κρατικῶν, κομματικῶν, διοικητικῶν, οἰκονομικῶν, πού δημιουργοῦν καί ἐξασφαλίζουν τό *ἐπίπεδο* ζωῆς χάρις στά ἀντίστοιχα *ἐπίπεδα* παραγωγῆς κ.λπ.; Νομίζω ὅτι κατ' ἀρχάς αὐτά τά πλαίσια καί αὐτά τά *ἐπίπεδα* μπορούμε νά τά συναντήσουμε –ἔτσι ἢ ἀλλιῶς, πιό πάνω ἢ πιό κάτω– ἀκόμα καί σέ πολλές καπιταλιστικές χῶρες. Ἐπομένως, δέν εἶναι τά «*πλαίσια*» καί τά «*ἐπίπεδα*» αὐτά καθαυτά πού χαρακτηρίζουν τό σοσιαλισμό, ἀλλά α) ἡ διαδικασία μέ τήν ὁποία δημιουργοῦνται καί β) ἡ *σκοπιμότητα* τήν ὁποία ὑπηρετοῦν. Δέν θά σταθῶ στίς πασίγνωστες διαφορές πού χαρακτηρίζουν τά δύο κοινωνικά συστήματα. Θά ὑπενθυμίσω ἀπλῶς ὅτι ἡ κοινωνική πορεία πρὸς τά ἐμπρός ἔγινε πάντοτε μέ κύριο στόχο τήν ὅλο καί μεγαλύτερη ἀπελευθέρωση τοῦ ἀτόμου.

Ἐπειδὴ δέ ὁ βασικός ἀντίπαλος τοῦ ἀνθρώπου ὑπῆρξε ἡ φύση, ἡ ἀνάγκη αὐτή, ἡ διαδικασία τῆς ἀπελευθέρωσης, συνδέεται ἄμεσα μέ τήν ἀνάπτυξη τῆς παραγωγῆς. Ἐξ οὗ καί ἡ βασική σχέση τῶν κοινωνικῶν

ομάδων μέ τά μέσα τῆς παραγωγῆς. Αὐτός πού κρατᾶ τά μονοπώλια τῶν μέσων τῆς παραγωγῆς διαθέτει συγχρόνως καί τό μονοπώλιο τῶν ἀποφάσεων. Δηλαδή ἐλέγχει τό κέντρο ἀποφάσεων ἀπό τό ὅποιο κρίνεται τό ἱστορικό παρόν καί τό ἱστορικό μέλλον ὅλης τῆς κοινωνίας, ὅλου τοῦ λαοῦ, ὅλου τοῦ ἔθνους. Εἶναι φανερό ὅτι στήν κοινωνία ἐκείνη ὅπου τό μονοπώλιο τῶν ἀποφάσεων κατέχεται ἀπό μιᾶ κοινωνική μειοψηφία ὅλα τά ὑπόλοιπα μέλη τῆς κοινωνίας –δηλαδή ὁ λαός– δέν εἶναι ἐλεύθερα. Βλέπουμε ἔτσι ὅτι ἡ ἐλευθερία συνδέεται μέ τήν εὐθύνη. Ἐλεύθερος εἶναι ὁ ὑπεύθυνος. Ἰδιαιτέρα ὁ ὑπεύθυνος γιά τήν ἱστορική μοίρα τῆ δική του καί τῶν παιδιῶν του.

Ἔτσι, λοιπόν, ὁ σοσιαλιστής ἐπαναστάτης ἔρχεται νά τσακίσει μιᾶ ἀκόμα δεσμευτική γιά τόν ἄνθρωπο ἱστορική σχέση. Μέ ποιόν τρόπο; Μέ τό πέρασμα τῶν μέσων παραγωγῆς ἀπό τήν ἀτομική στήν κοινωνική ἰδιοκτησία. Ὅμως γιά ποιόν λόγο; Γιά νά περάσει τό κέντρο ἀποφάσεων ἀπό τά χέρια μιᾶς μικρῆς κοινωνικῆς ομάδας –τῆς οἰκονομικῆς ὀλιγαρχίας– στά χέρια ὅλου τοῦ λαοῦ! Γιά νά φύγει ἡ ἱστορική εὐθύνη ἀπό τούς λίγους καί νά πάει ὄχι μόνο στους πολλούς, ἀλλά σέ ὅλον τό λαό! Γιατί, ὅπως εἶδαμε, μονάχα ἀπό τή στιγμή πού ὁ καθένας καί ὅλοι θά γίνουν οὐσιαστικά ὑπεύθυνοι γιά τήν ἱστορική τους μοίρα, μονάχα τότε θά γίνουν ἐλεύθεροι. Δηλαδή μονάχα τότε θά ἔχει ἐξυπηρετηθεῖ ἡ ἱστορική σκοπιμότητα –ἡ ἱστορική ἐπαναστατική ἀλλαγῆ– πού, ὅπως εἶδαμε, ἐπιδιώκει τή συνεχή τόσο ποσοτική ὅσο καί ποιοτική ἀπελευθέρωση τοῦ ἀνθρώπου.

Μέ βάση αὐτές τίς σκέψεις, ἄς δοῦμε τί ἔγινε καί τί γίνεται σήμερα στίς χῶρες τοῦ σοσιαλισμοῦ. Μέ τήν ἐπανάσταση, τά μέσα τῆς παραγωγῆς ἔγιναν πράγματι κοινωνική ἰδιοκτησία. Πέρασαν ἀπό τά χέρια τῆς οἰκονομικῆς ὀλιγαρχίας στά χέρια ὅλου τοῦ λαοῦ. Ὁ κάθε πολίτης εἶναι ἰδιοκτῆτης τῶν ἔθνικῶν μέσων παραγωγῆς. Μέ τή δικαιολογία ὅμως ὅτι εἶναι τεχνικά ἀδύνατο νά συμμετέχει ὅλος ὁ λαός στή διαδικασία τῆς λήψης τῶν ἀποφάσεων παραχωρεῖ τό δικαίωμα αὐτό κατ' ἀρχάς στό ΚΚ, πού βρίσκεται στήν κοινωνική πρωτοπορία. Στή συνέχεια, ἡ πολυπλοκότητα τῶν μηχανισμῶν διοικήσεως καί παραγωγῆς δημιουργεῖ διάφορες τεχνικές ομάδες ἀπό εἰδικευμένα διοικητικά καί οἰκονομικά στελέχη, πού, κατά κάποιον τρόπο, «προγραμματίζουν» τίς ἀποφάσεις. Γίνεται φανερό ὅτι εἶναι ὅλο καί πιό «δύσκολη» ἡ συμμετοχή τοῦ συνόλου τῶν κομμουνιστῶν στή διαδικασία τῆς λήψης τῶν ἀποφάσεων, γι' αὐτό καί παραχωροῦν αὐτό τό δικαίωμα στήν Κεντρική Ἐπιτροπή, πού κι αὐτή μέ τή σειρά της τό ἐκχωρεῖ στό Πολιτικό Γραφεῖο, πού κι αὐτό ἀκόμα γιά

μιά αρκετά μεγάλη χρονική περίοδο, όπως είναι γνωστό, τό παραχώρησε στον Ένα!

Βέβαια, σέ τελική ανάλυση, τό κέντρο αποφάσεων απαιτεί τή συμμετοχή πολλῶν προσώπων. Μήπως ὅμως καί στόν καπιταλισμό τίς αποφάσεις τίς παίρνουν μόνον οἱ κεφαλαιοκράτες; Ὅπως εἶναι γνωστό, γύρω ἀπ' αὐτούς σχηματίζονται πολύπλοκοι μηχανισμοί πού κυριαρχοῦνται ἀπό τούς γνωστούς μας τεχνοκράτες. Τό ἴδιο καί στό σοσιαλιστικό κράτος, γύρω ἀπό τούς ἀνώτατους κομματικούς ὑπεύθυνους ἔχουν δημιουργηθεῖ ἐξίσου πολύπλοκοι μηχανισμοί πού κυριαρχοῦνται ἐπίσης ἀπό τεχνοκράτες.

Ἔτσι, μποροῦμε νά ποῦμε ὅτι τά κέντρα αποφάσεων στούς δύο κόσμους παρουσιάζουν μεγάλες ὁμοιότητες. Φυσικά, στό σοσιαλιστικό κράτος ὅλα γίνονται ἐξ ὀνόματος τοῦ λαοῦ, πού ὅπως εἶδαμε εἶναι ὁ μοναδικός ιδιοκτήτης τῶν μέσων παραγωγῆς καθώς καί ὀλόκληρου τοῦ πλούτου τῆς χώρας. Ὅμως γιατί νά γελιόμαστε; Νομίζω ὅτι φάνηκε ἀρκετά καθαρά ἀπό τήν ανάλυση πού προηγήθηκε πώς ἡ ἱστορική ἀλλαγὴ δέν ἀπαιτοῦσε νομική μονάχα ἀλλαγὴ, δηλαδή τήν ἀλλαγὴ τῆς νομικῆς θέσης τοῦ πολίτη ἀπέναντι στό κράτος, ἀλλά τήν οὐσιαστική συμμετοχή του σέ ὅλες τίς αποφάσεις πού ἀφοροῦν αὐτόν καί τό ἔθνος στό ὁποῖο ἀνήκει. Δέν ἔγινε ἡ ἐπανάσταση γιά νά σκέφτεται καί νά δρᾷ καί πάλι ἐξ ὀνόματος του μιά μικρὴ ομάδα ἀνθρώπων, ἔστω ποιοτικά διάφορη. Μὲ ἄλλα λόγια, πιστεύουμε ὅτι αὐτὴ ἡ βαθιὰ ἐπαναστατικὴ ἀλλαγὴ μὲ τό πέρασμα τῆς ἱστορικῆς εὐθύνης ἀπό τούς λίγους στό σύνολο τοῦ λαοῦ δέν ἔγινε! Τό κέντρο αποφάσεων, μὲ διαφορετικές κοινωνικοπολιτικές ἀφετηρίες καί πλαίσια, παρέμεινε καί πάλι στά χέρια μιᾶς ἀσήμαντης μειοψηφίας, περαιοιχισμένης ἀπό τίς ἴδιες ὁμάδες τεχνοκρατῶν.

Ποῦ ὀφείλεται αὐτὴ ἡ οὐσιαστικὴ παραμόρφωση τοῦ σοσιαλιστικοῦ ιδεώδους; Σέ ὑποκειμενικούς ἢ σέ ἀντικειμενικούς παράγοντες; Νομίζω καί στά δύο. Δηλαδή τόσο στίς συγκεκριμένες ἱστορικές συνθήκες μέσα στίς ὁποῖες γεννήθηκε καί ἀναπτύχθηκε τό πρῶτο σοσιαλιστικό κράτος τοῦ κόσμου ὅσο καί στό γεγονός ὅτι ἔγινε στή Ρωσία, δηλαδή σέ μιά χώρα μὲ συγκεκριμένες ἐθνικές καί γεωπολιτικές συνθήκες καί γνωρίσματα. Καί τό πῶς σπουδαῖο ἴσως, ὀφείλεται καί στό ὅτι ὁ σοσιαλισμός ἦταν καί εἶναι συνεχῶς περιτοισμένος ἀπό θανάσιμους κινδύνους: καπιταλισμός, φασισμός-ναζισμός, ἱμπεριαλισμός. Ἐν πάση περιπτώσει, ἐκεῖνο πού ἔχει ἐνδιαφέρον εἶναι τό ἀποτέλεσμα, καί σέ σχέση μ' αὐτό ἡ ἀποψή μου εἶναι ὅτι ἡ ἱστορική ἀλλαγὴ προχώρησε ἕως τῆ μέση τοῦ δρόμου. Γιατί, ὅπως εἶδαμε, τά κάθε λογῆς «πλαίσια» καί οἱ «λειτουργίες» πού δημιουργήθηκαν στίς σύγχρονες χώρες τοῦ σοσιαλισμοῦ δέν κατόρθωσαν

νά οδηγήσουν στην αναγκαία απελευθέρωση του ατόμου – απελευθέρωση, πού, κατά τή γνώμη μου, πρέπει νά ταυτίζεται μέ τήν υπεύθυνη, ὄχι μόνο θεωρητική, ἀλλά καί πρακτική, συμμετοχή τοῦ πολίτη στή διαδικασία τῆς λήψης τῶν ἀποφάσεων σέ ἐθνική κλίμακα. Γι' αὐτόν ἀκριβῶς τό λόγο παρατηρεῖται καί στίς χῶρες αὐτές ἡ γνωστή μας πόλωση ἀνάμεσα στό λαό καί τούς μηχανισμούς ἐξουσίας, πού περιστοιχίζουν τό ἐθνικό κέντρο ἀποφάσεων. Ἐπίσης παρατηρεῖται ἡ ἴδια στήριξη, κατ' ἐπιλογήν, τοῦ μηχανισμοῦ στούς ἐπιστήμονες καί στούς στρατιωτικούς· καί ἡ ἴδια ἀπόβληση πρός τούς υπεύθυνους πνευματικούς δημιουργούς, ἐπειδή ἀκριβῶς αὐτοί, ὡς γνήσιοι ἐκφωνητές τῶν λαϊκῶν καί ἱστορικῶν αἰτημάτων, ἐκφράζουν τήν ἱστορική ἀναγκαιότητα γιά τήν ὀλοκλήρωση τῆς ἐπαναστατικῆς ἀλλαγῆς μέ τήν οὐσιαστική απελευθέρωση καί τό ἀνέβασμα τοῦ λαοῦ στό ὕψος τῆς ἱστορικῆς εὐθύνης.

Ἐπομένως, παρατηρεῖται ἡ ἴδια μείωση τῆς φυσικῆς ἀκτινοβολίας τῶν πνευματικῶν ἐκπροσώπων τῆς κοινωνίας, τῶν ἐπιστημόνων καί τῶν πνευματικῶν δημιουργῶν, μέ τήν ἀφομοίωση τῶν πρώτων ἀπό τόν πανίσχυρο μηχανισμό καί τή διαρκῶς ἀυξανόμενη ἐλάττωση τῆς ἀκτινοβολίας τῶν τελευταίων μέσω τῆς ἀποκοπῆς τους ἀπό τά ἐλεγχόμενα κέντρα προβολῆς τῆς πνευματικῆς δημιουργίας. Κατά συνέπεια, ἡ κρίση τῆς πνευματικῆς δημιουργίας, πού, ὅπως εἶναι γνωστό, ἀντανακλᾷ καί περιγράφει τήν ψυχική διάσταση μιᾶς κοινωνίας καί ἐνός λαοῦ, συνδέεται μέ τή διαδικασία τῆς πόλωσης, πού παρατηρεῖται σέ παγκόσμια κλίμακα καί πού τήν χαρακτηρίζει ἡ προοδευτική ὑπερσυγκέντρωση τῶν ἐθνικῶν καί διεθνῶν κέντρων ἀποφάσεων σέ ὅλο καί μικρότερες καί ὅλο καί λιγότερες ἡγετικές ομάδες, μέ τήν παράλληλη ἀπομάκρυνση τῶν λαῶν ἀπό τά παραπάνω ἐθνικά καί διεθνή κέντρα ἀποφάσεων καί τήν ὀλοένα ἀυξανόμενη ἀδυναμία τῶν λαϊκῶν μαζῶν νά μετάσχουν στίς ἱστορικές εὐθύνες ἀπό τίς ὁποῖες κρίνεται τό παρόν καί τό μέλλον τῆς ἀνθρωπότητας.

Καταλήγουμε ἔτσι στό συμπέρασμα ὅτι, μέ βάση τά σημερινά δεδομένα, τά κριτήρια ἐπιλογῆς ἀνάμεσα στά δύο κοινωνικά συστήματα εἶναι κυρίως οἰκονομικοῦ χαρακτήρα. Καί ἴσως στό λόγο αὐτόν νά ὀφείλεται τό γεγονός ὅτι ἡ ἀκτινοβολία τῶν σοσιαλιστικῶν χωρῶν μεγαλώνει ἀνάλογα μέ τό πόσο φτωχή εἶναι μιά χώρα καί, ἀντίθετα, μικραίνει ἀνάλογα μέ τό πόσο πλούσιος εἶναι ἕνας λαός. Γιατί οἱ «φτωχοί» πιστεύουν ὅτι τό σοσιαλιστικό σύστημα, ὅπως ἐφαρμόζεται σήμερα, θά τούς βοηθήσει νά ἀναπτύξουν γρήγορα τόν ἐθνικό πλοῦτο στή χώρα τους, ἐνῶ οἱ «πλούσιοι» δέν βλέπουν τί θά εἶχαν νά κερδίσουν ἀπό μιά τέτοια ἀλλαγή. Γιατί, φυσικά, τό μόνο πού θά εἶχαν νά κερδίσουν θά ἦταν ἡ ὀλοκληρωμένη ἐλευ-

θερία, δηλαδή, τόσο η οικονομική όσο και η πολιτική και μορφωτική. Και στο σημείο αυτό, όπως είναι γνωστό, οι τελικές εκτιμήσεις δεν είναι πάντοτε υπέρ του σοσιαλιστικού κράτους...

Όμως, πού πέρα απ' αυτόν τό χαρακτήρα ως επιλογή, νομίζω ότι η βασική επιλογή –μεγάλου ιστορικού χαρακτήρα– είναι αυτή τή στιγμή εκείνη πού έχει σχέση μέ τήν παγκόσμια ειρήνη. Δηλαδή, ποιό σύστημα από τά δύο έχει μέσα του τό σπόρο του πολέμου και ποιό τή ρίζα τής ειρήνης. Εκείνο δηλαδή πού προέχει αυτή τή στιγμή είναι νά ζήσουμε. Μετά, βλέπουμε τό πώς θά ζήσουμε. Πάνω στό θέμα αυτό, νομίζω ότι έχω αρκούντως εξηγήσει τήν προσωπική μου τοποθέτηση. Τώρα θά επιχειρήσω μιά διαφορετικού είδους ανάλυση.

Όπως ήδη είπαμε, η αντικειμενική πορεία τών ιστορικών γεγονότων οδήγησε στή σύγχρονη παγκόσμια πόλωση τής ουσιαστικής άσκησης τής εξουσίας σέ παγκόσμια κλίμακα ανάμεσα στά δύο διεθνή υπερκέντρα αποφάσεων. Στή συνέχεια, είδαμε νά σχηματίζεται η δυναμική εξισορρόπηση ανάμεσα στις δύο τεράστιες πολεμικές μηχανές, κι αυτή τήν παγκόσμια ισορροπία τήν ονομάσαμε «ισορροπία του τρόμου». Όμως, η εξισορρόπηση είναι κατά κάποιον τρόπο και εξουδετέρωση. Έπομένως, μπορούμε νά πούμε ότι ο δρόμος πού περνά από τή δυναμική-πολεμική επιβολή του ενός επί του άλλου έχει κλείσει. Η κούρσα τών εξοπλισμών δεν οδηγεί πουθενά. Ή, μάλλον, οδηγεί κάθε φορά σέ ένα καινούργιο «μηδέν».

Ποιός, λοιπόν, είναι ο δρόμος πού πρέπει νά ακολουθήσει η ανθρωπότητα; Μέ άλλα λόγια, μέ ποιόν τρόπο θά βγούμε από τό αδιέξοδο πού δημιουργεί τό σύγχρονο στάτους κβό; Η απάντηση είναι μιά: μέ τήν επανεμφάνιση τών λαϊκών μαζών στό προσκήνιο τής ιστορίας.

Μέ τόν όρο λαϊκές μάζες δεν έννοώ, φυσικά, εκείνο τό λαϊκό κίνημα –από τήν κοινή γνώμη ως τήν επαναστατική δράση– πού μέ τόν άλφα η βήτα τρόπο αποτελεί οργανικό εξάρτημα του στάτους κβό και, επομένως, σέ τελευταία ανάλυση τείνει νά τό καταστήσει ακόμα πού ισχυρό, αλλά αντίθετα αυτό πού έχει ως στόχο του τήν εξαφάνιση τής κυριαρχίας τής ισορροπίας του τρόμου στή διαμόρφωση του σύγχρονου ιστορικού γίγνεσθαι. Ένα τέτοιο διεθνές λαϊκό κίνημα, για νά βρísκεται στό ύψος τής ιστορικής αναγκαιότητας, θά πρέπει νά αποβλέπει στήν ολοκληρωτική και ουσιαστική απελευθέρωση του σημερινού ανθρώπου μέσω τής ολοκληρωμένης και ουσιαστικής δημοκρατικοποίησης τών ουσιαστικών κέντρων αποφάσεων. Έπειδή όμως βρισκόμαστε μπροστά σέ μιά μονοπώληση τών ιδανικών του σοσιαλισμού, είναι ανάγκη νά προηγηθεί

ή απομυθοποίηση της σύγχρονης προοδευτικής ιδεολογίας μέσω της ριζικής αναθεώρησης μιᾶς σειράς ιδεολογικῶν προκαταλήψεων, πού, ἐξ ἀντικειμένου, ὑπηρετοῦν τή διατήρηση καί τήν ἐπιδείνωση τοῦ στάτους κβό καί τῆς ἰσορροπίας τοῦ τρόμου.

Ἀπό τή σειρά αὐτῶν τῶν σκέψεων βγαίνει τό συμπέρασμα ὅτι ἡ στρατηγική πού θά πρέπει νά ἀκολουθήσει ἕνα λαϊκό κίνημα ἢ ἕνας ὀλόκληρος λαός γιά νά πραγματοποιήσει βήματα πρὸς τά ἐμπρός πρέπει νά ἀποβλέπει βασικά στήν ἀποφυγή ὅλων ἐκείνων τῶν στόχων, μέσων καί μεθόδων πού μέ τόν ἄλφα ἢ βῆτα τρόπο μπορεῖ νά τόν ἐμπλέξουν ἄμεσα καί βαθιά στά γρανάζια τῆς λογικῆς τῆς ἰσορροπίας τοῦ τρόμου. Μπορεῖ καί πρέπει, δηλαδή, νά καταλήξουμε σέ συγκεκριμένα πρακτικά συμπεράσματα γιά τή ρέουσα πολιτική ζωή μιᾶς χώρας, πράγμα πού δέν παρέλειψα, νομίζω, νά κάνω σ' αὐτό τό μελέτημά μου. Πράγματι, ἡ στρατηγική πού προτείνω γιά τό ἑλληνικό προοδευτικό κίνημα ἐμπνέεται καί καθοδηγεῖται ἀπό τούς παραπάνω προβληματισμούς. Ἡ ἴδια ἀρχή ἰσχύει, κατὰ τή γνώμη μου, γιά ὅλους τούς λαούς καί γιά ὅλα τά λαϊκά προοδευτικά κινήματα τοῦ κόσμου. Ἐμπλοκή στά γρανάζια τῆς ἰσορροπίας τοῦ τρόμου σημαίνει χτύπημα, σταμάτημα καί πισωγύρισμα αὐτοῦ τοῦ λαϊκοῦ-ἐθνικοῦ κινήματος. Τά γεγονότα τόσο τῆς Ἑλλάδας ὅσο καί τῆς Τσεχοσλοβακίας ἐπιβεβαιώνουν τήν ὀρθότητα αὐτῆς τῆς ἄποψης.

Για νά δημιουργηθεῖ ὅμως αὐτό τό –ἀπαραίτητο ἱστορικά– διεθνές ἀνεξάρτητο φιλειρηνικό καί προοδευτικό κίνημα, θά πρέπει ὅλοι οἱ γνήσιοι πνευματικοί δημιουργοί νά συνειδητοποιήσουν τίς τεράστιες ἱστορικές τους εὐθύνες. Αὐτοί μέ τό ἔργο καί τή δράση τους θά πρέπει νά διαγράφουν τήν ἀληθινή ψυχική διάσταση τῶν λαϊκῶν μαζῶν, πού, σέ ὅλα τά σημεία τῆς γῆς, διψοῦν γιά εἰρήνη, ἐλευθερία καί πρόοδο. Καί ἀφοῦ τά κέντρα τῶν ἀποφάσεων ἔχουν μονοπωλήσει τήν ὑλική βία, θά πρέπει, σιγά σιγά, οἱ λαοί ὅλου τοῦ κόσμου νά ἐξοπλίζονται μέ τό μόνο ὄπλο πού τούς ἀπομένει, δηλαδή μέ τήν πνευματική καί τήν ἠθική ὑπεροχή. Ἴσως ἡ ἐμφάνιση στό ἱστορικό προσκήνιο τῶν μεγάλων λαϊκῶν μαζῶν, καθοδηγημένων ὀρθά ἀπό τά ἰδανικά τῆς ἐποχῆς μας, νά βοηθήσει στό ἄνοιγμα τῆς ρεαλιστικῆς καί λογικῆς διεξόδου ἀπό τό σημερινό στάτους κβό, πού τόσα δεινά προκαλεῖ σήμερα σέ ἑκατομμύρια ἀνθρώπους καί πού τόσους τεράστιους κινδύνους περικλείει γιά τήν ἀνθρωπότητα.

«ΠΡΑΚΤΙΚΑ» ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ὅλες αὐτές οἱ σκέψεις ὀδηγοῦν σέ δύο «πρακτικά» συμπεράσματα: α) Γιά νά ὑπάρξει ἀληθινή καί πραγματική διεξοδος ἀπό τό σημερινό ἀδιέξοδο,

θά πρέπει νά προηγηθεῖ ἡ ἀφύπνιση τῶν ἀληθινῶν ἐκπροσώπων τῶν λαῶν, δηλαδή ὅλων ἀνεξαιρέτως τῶν πνευματικῶν τους ὀδηγῶν. Μόνον ἔτσι θά μπορέσει νά δημιουργηθεῖ τό πραγματικά ἀνεξάρτητο φιλειρηνικό καί προοδευτικό κίνημα, πού θά συνενώσει ὅλους τούς λαούς τῆς οἰκουμένης μπροστά στό μεγάλο ὄραμα μιᾶς νέας ἐποχῆς, πού μποροῦμε νά τήν χαρακτηρίσουμε μέ δύο λέξεις: βασιλεία τοῦ ἀνθρωπισμοῦ.

β) Ἔως ὅτου ὑπάρξει αὐτή ἡ πραγματικά ἀντάξια τοῦ ἀνθρώπινου πολιτισμοῦ ἱστορική λύση, καί γιά ὅσο ἡ λύση τῶν διεθνῶν προβλημάτων θά ἐξακολουθήσει νά ἐξαρτᾶται ἀπό τά δύο διεθνή ὑπερκέντρα ἀποφάσεων, εἶναι καλό γιά ὅλους τούς λαούς νά ξεπεράσουν τούς σύγχρονους πολιτικούς μύθους καί νά στραφοῦν πρὸς τή μοναδική ρεαλιστική κατάκτηση τῆς ἐποχῆς μας. Πῶς, δηλαδή, θά ἐξασφαλίσουν γιά τά μέλη τους τό μάξιμουμ τῆς ἐλευθερίας, τῆς δημοκρατίας, τῆς προόδου καί τῆς εὐημερίας, μέσα στά στενά περιθώρια πού ἐπιτρέπει ὁ σύγχρονος παγκόσμιος ἀνταγωνισμός.